

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ, ІСТОРІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ, СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ
ТА СОЦІОЛОГІЇ

**СИСТЕМА РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА
ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ
З ВРАЗЛИВИМИ КАТЕГОРІЯМИ СІМЕЙ**

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала
студентка 4 курсу 411 групи
Спеціальності 231 Соціальна робота
Освітньо-професійної програми
«Соціальна робота»
Ірина ПЕТРЕНКО

Керівник : к.пед.н., доцент
Світлана КОПИЛОВА
Рецензент: д.псих.н., професор
Ігор ПОПОВИЧ

Херсон – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Сім'я як фактор соціального розвитку дітей дошкільного віку	6
1.1. Вразливі категорії сімей та їх вплив на соціальний розвиток дитини дошкільного віку	6
1.2. Сучасні форми організації соціальної підтримки вразливих сімей	12
1.3. Роль дошкільного закладу освіти у ранній профілактиці порушень соціального розвитку дитини	18
РОЗДІЛ 2 Система ранньої профілактики сімейного неблагополуччя в закладах дошкільної освіти	22
2.1. Система соціально-педагогічної роботи з вразливими сім'ями в закладі дошкільної освіти	22
2.2. Модель соціально-педагогічної підтримки вразливих сімей «Дитина-сім'я-громада»	24
2.3. Методичні рекомендації щодо організації батьківської вітальні для вразливих сімей	31
ВИСНОВКИ	37
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	41
ДОДАТКИ	
Додаток А. Кодекс Академічної доброчесності здобувача вищої освіти Херсонського державного університету	

ВСТУП

У сучасній Україні держава робить велику ставку на батьків та сім'ю в цілому у питаннях соціального виховання підростаючого покоління. Але у ряді випадків сім'я виявляється не готовою до реалізації суспільно значущих функцій. У концепції сучасної політики сім'я розглядається як суб'єкт, а взаємодія освітніх закладів і сім'ї – як соціальне партнерство, взаємодія рівних.

В умовах соціальних перетворень базовий соціальний інститут суспільства – сім'я, підлягає впливу різних небезпек. Проблеми більшості сучасних сімей є загальновідомими: низький матеріальний достаток, житлово-побутова невлаштованість, безробіття, малодітність, насильство над дітьми, дисгармонія міжособистісних стосунків тощо. Отже, зростає кількість сімей, які можуть бути віднесені до категорії вразливих щодо різних небезпек.

Для подолання негативних тенденцій необхідне зближення позицій батьків і освітніх закладів, встановлення партнерських відношень, взаємодопомога та взаємопідтримка для рішення основної задачі – соціального розвитку підростаючого покоління.

Важливість соціально-педагогічної підтримки вразливих сімей відображена у соціальній політиці України й прийнятих документах. Це закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (2017), державна цільова соціальна програма підтримки сім'ї до 2016 року (2013), яка на 1.04.2021 є чинною; Херсонська обласна програма соціального захисту людей похилого віку, осіб з інвалідністю, підтримки сім'ї, утвердження гендерної рівності і протидії торгівлі людьми на 2020 – 2024 роки.

Проблемі забезпечення соціально-педагогічної підтримки сім'ї у дошкільному закладі освіти присвятили дослідження О.Тохтамиш,

О.Хартман, Є.Холостова. Практичні аспекти сімейно орієнтованої соціальної роботи представлені у дослідженні С.Лукашова, В.Кузьмінського. С.Алієва зосередила увагу на проблемі профілактики сімейної дезадаптації у контексті соціально-педагогічної діяльності. У наукових працях Є.Каширіної, Т.Кобилянської відображені інноваційні моделі соціально-педагогічної взаємодії з батьками дітей дошкільного віку. Водночас, незважаючи на наукові здобутки проблему підвищення соціально-педагогічного потенціалу дошкільних закладів освіти у роботі з вразливими категоріями сімей не можна уважати вирішеною. З урахуванням актуальності й значущості нами обрана тема **дослідження**: Система роботи соціального педагога закладу дошкільної освіти з вразливими категоріями сімей.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Освітньо-кваліфікаційну роботу виконано згідно з науковою темою кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та соціології «Сучасні технології формування професійної активності в умовах трансформації сучасного українського суспільства» (державний реєстраційний номер № 0117U006790). Тему роботи обговорено й затверджено на засіданні кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та соціології (протокол від 20.10.2020 р. № 3) та наказом по Херсонському державному університету Наказ від 06.04.2021 № 429-Д «Про затвердження тематики кваліфікаційних робіт здобувачів ступеня вищої освіти «бакалавр» заочної форми навчання у 2020-2021 н.р.

Мета дослідження: розробити модель соціально-педагогічної підтримки сімей в закладі дошкільної освіти на ранній стадії сімейного неблагополуччя

Завдання дослідження:

- 1) Проаналізувати фактори впливу сім'ї на соціальний розвиток дитини дошкільного віку.

- 2) Узагальнити зарубіжний і вітчизняний досвід соціально-педагогічної підтримки вразливих сімей, які виховують дітей дошкільного віку.
- 3) На засадах системного підходу й концептуальних положень щодо громади дружньої до дитини, розробити модель діяльності соціального педагога закладу дошкільної освіти з вразливими категоріями сімей.
- 4) Запропонувати методичні рекомендації щодо організації батьківської вітальні у дошкільному закладі освіти для вразливих категорій сімей

Об'єкт дослідження: система соціально-педагогічної підтримки сім'ї у дошкільному закладі освіти

Предмет дослідження: рання профілактика сімейного неблагополуччя в закладах дошкільної освіти засобами соціально-педагогічної підтримки

Методи дослідження: теоретичні: аналіз літератури з теми, синтез теоретичних положень щодо впливу сім'ї на соціальний розвиток дитини дошкільного віку, моделювання системи соціально-педагогічної підтримки сімей в закладі дошкільної освіти на ранній стадії сімейного неблагополуччя; емпіричні: узагальнення зарубіжного й вітчизняного досвіду соціально-педагогічної підтримки вразливих сімей, які виховують дітей дошкільного віку.

Практична значущість: результати дослідження адресовані й можуть бути використані соціальними педагогами закладів дошкільної освіти, центрів раннього розвитку дитини, а також вчителями початкової школи для налагодження партнерської взаємодії із сім'ями, підвищення їх батьківського потенціалу й компетентності.

Апробація результатів дослідження. Матеріали дослідження обговорювались на засіданні кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та соціології (протокол від 01.03.2021р. №8).

Структура кваліфікаційної роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, шести підрозділів, висновків, списку використаних

джерел, що містить 38 найменувань. Основний текст роботи викладено на 40 сторінках.

РОЗДІЛ 1

СІМ'Я ЯК ФАКТОР СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Вразливі категорії сімей та їх вплив на соціальний розвиток дитини дошкільного віку

Дитинство є важливим періодом життя, у якому закладається фундамент особистості, моральні цінності та еталони поведінки. У цей час формується доцільна поведінка. Нервова система дитини дуже пластична та здатна до зміни, дитина володіє підвищеною навчованістю та здатна до наслідування. У цей період дитина залежна від дорослого, отже, батьки і вихователі є головним авторитетом.

Сім'я у науковій літературі розглядається як мала соціальна група, що створена на базі офіційного або неформального (неzareєстрованого) шлюбу чи кровної спорідненості, члени якої об'єднані спільним веденням домашнього господарства і проживанням, а також виконанням сімейних функцій, взаємними юридичними й моральними зобов'язаннями стосовно один одного, емоційними зв'язками та родинними традиціями [с.9].

Науковці переконують, що порушення системи сімейного виховання, дисгармонія подружніх відношень є основним патогенетичним фактором, що зумовлює виникнення девіацій у поведінці дітей. У зв'язку з цим велика увага приділяється ранній профілактиці порушень соціального розвитку дитини [3].

Соціально-педагогічна профілактика – це система заходів соціального виховання, направлених на створення оптимальної соціальної ситуації для розвитку дітей, що сприяють прояву різних видів активності. Вона направлена на зміну зовнішніх та внутрішніх умов соціального виховання. Здійснюючи профілактику, соціальний педагог

має направити свою діяльність на підвищення виховного потенціалу мікросоціуму дитини, змінюючи характер відношень, що впливають на дитину з боку батьків, вихователів, однолітків. Соціально-педагогічна робота з сім'єю має бути направлена на забезпечення адекватних внутрисімейних відношень на всіх етапах її життєдіяльності. Мова йде про надання допомоги сім'ї у відновленні активного функціонування та розвитку здатності самостійно долати та попереджати труднощі [3]. На думку С.Алієвої метою є профілактика сімейної дезадаптації.

Соціальна профілактика сімейного неблагополуччя – це «комплекс соціальних, психологічних, соціально-педагогічних, освітніх, юридичних, культурних, медичних та інших заходів соціальних інституцій, спрямованих на попередження, обмеження а т нейтралізацію факторів ризику, корекцію поведінки батьків, пов'язаної з загрозою здоров'ю та соціальному добробуту їх та їхніх дітей, а також реабілітацію тих, хто відчув на собі її наслідки» [28, с.11]. Вторинна профілактика неблагополуччя сім'ї визначається як комплекс освітніх, психологічних, медичних, культурних, соціально-педагогічних та інших заходів, які спрямовані на роботі з тими сім'ями, які вже виявляють ризиковану поведінку, знаходяться у складних життєвих обставинах (або у стані вразливості)

Для підвищення адресності соціально-педагогічної підтримки сім'ї важливо враховувати їх типологію. В залежності від типу сім'ї та характерних проблем визначаються пріоритетні сфери здійснення підтримки. Науковці пропонують модель етапів зміни функціонування сім'ї внаслідок дії внутрішніх і зовнішніх факторів ризику, а також відсутності (недостатності) необхідних ресурсів:

- Здорова сім'я – така, що у повній мірі здатна забезпечити потреби дитини у розвитку; її потреби можуть бути задоволені лише через загальні послуги (освітні, медичні);

- Вразлива – сім'я, яка забезпечує мінімальні потреби дитини, водночас, має достатньо позитивних ресурсів, необхідних для подолання чинників ризику, потребуючи при цьому незначної підтримки;
- Сім'я у СЖО – така, яка внаслідок впливу складних життєвих обставин частково втратила здатність турбуватись про дитину й задовольняти її потреби, тому потребує комплексного втручання;
- Соціально небезпечна сім'я – сім'я, яка веде асоціальний спосіб життя; перебування дитини в ній слід розглядати як небезпечне, адже існує загроза для життя, здоров'я і розвитку; у цьому випадку дитині необхідний захист; можливе влаштування в сімейну форму виховання; ймовірний негативний вплив такої сім'ї на середовище громади [28, с.10].

Отже, вразливість можна визначити як стан незахищеності сім'ї, причиною якого є наявність різних (внутрішніх чи/та зовнішніх) факторів ризику або виникненням нових, які негативно впливають на задоволення потреб дитини. Стан задоволення потреб дитини слід розглядати як барометр вразливості сім'ї. До категорії вразливих можуть бути віднесені різні типи сімей, наприклад, молоді, неповні, сім'ї в ситуації розлучення тощо [с.10]. Фактори вразливості негативно позначаються на соціальному розвитку, адже зачіпають стан задоволення потреб, впливають на поведінку й зовнішній вигляд дитини. Вона стає замкненою, агресивною, гіперактивною тощо.

Наприклад, в Ірландії головна увага зосереджується на підтримці молодих сімей та дітей раннього віку. Було виявлено, що молоді батьки потребують знань і навичок, насамперед, у перші роки життя дитини. Вони недостатньо обізнані в питаннях харчування, медичного догляду, мають замало знань про фізіологічні, психологічні особливості розвитку дитини на різних вікових етапах. Тому у країні було поставлене завдання створення громадських та державних організацій, соціальних

служб для підтримки молодих сімей та дітей раннього віку. Було прийнято до уваги, що умовою успішного розвитку дитини в сім'ї є підготовка батьків до усвідомленого батьківства, засвоєння знань з педагогіки, психології, фізіології, умінь і навичок використання цих знань у повсякденному житті [7].

Ще одна категорія вразливих сімей – неповні сім'ї. Невирішеною залишається проблема організації психолого-педагогічної підтримки дітей та розлучених батьків. У політиці соціальної підтримки даної категорії дітей переважає стратегія допомоги малозабезпеченим. Найвні труднощі виникають у своєчасній організації й реалізації превентивних заходів, адже максимально ефективною подібна діяльність може бути саме на ранніх стадіях проблемної ситуації. Насамперед, важливо своєчасно виявити сім'ї «групи ризику» за фактом розлучення, встановити перший контакт між спеціалістами соціальної сфери та розлученими. Через низький ступінь довіри до професіоналів більшість розлучених батьків віддають перевагу зверненню за допомогою до родичів, друзів, колег по роботі, знайомих. Найвищий потенціал у наданні допомоги вказаній категорії сімей мають дошкільні заклади освіти.

Під час розлучення та в період після нього значущим є застосування компенсаційних технологій: соціальної адаптації та реабілітації. Складною є адаптація дітей до розриву матері та батька, адже дитина не розуміє причин розриву стосунків з батьком та його найближчими родичами, що проживають окремо. Зміна місця проживання також може негативно позначитись на дитині. Не слід забувати про можливість негативної реакції найближчого оточення на розлучення та на дитину. «У дорослих недостатній потенціал для побудови відношень з дитиною на різних стадіях розлучення, адже дорослі самі дезадаптовані та потребують підтримки. Ефективна соціальна адаптація дітей та їх батьків до розлучення буде утруднена без

професійної роботи з боку соціальних служб різного профілю» [24]. Важливим є усунення факторів негативного впливу розлучення на дитину як всередині сім'ї, так і з боку оточення. Звідси, об'єктами соціально-педагогічної роботи повинні бути сім'ї в ситуації, що передують розлученню; сім'ї на етапі процедури розлучення; сім'ї, які за допомогою спеціалістів соціальних служб збережені; сім'ї у період після розлучення; соціальне оточення сім'ї та дітей, що зіштовхнулися з проблемою розлучення (родичі, друзі, педагоги).

Оскільки дошкільні заклади освіти максимально наближені до сім'ї та її оточення, а також враховуючи, що розлучене подружжя має довіру до вихователів, важливо активізувати діяльність дошкільних закладів освіти з діагностики соціально-педагогічної та психолого-педагогічної ситуації в сім'ї; надання психолого-педагогічної допомоги розлученим батькам у вихованні дітей, відновленню та посиленню виховного потенціалу сімей тощо.

Ще одною категорією сімей, яку можна віднести до вразливих сімей є асоціальні сім'ї. Вони, як правило, не цікавляться вихованням в дошкільному навчальному закладі (не контактують з вихователями, не відвідують батьківських зборів, не готують дитину до участі у заходах). Під час відвідування дошкільного закладу вони можуть перебувати у стані алкогольного сп'яніння. Також можуть надходити повідомлення про факти вживання алкоголю від дітей, осіб, які знайомі із сім'єю. Ще вони можуть систематично проявляти агресивну поведінку до працівників закладу освіти, батьків інших дітей; ігнорувати рекомендації працівників закладу щодо виховання дитини, наслідком чого може стати затримка її розвитку, погіршення здоров'я, емоційного стану або соціальна ізоляція та інших наслідки.

Негативний вплив сім'ї на соціальний розвиток дитини може мати різні наслідки. Так, О.Тохтамиш досліджує чинники соціумного середовища, внаслідок дії яких посилюються вияви гіперактивної

поведінки, а також дефіцит уваги дітей з перших місяців життя. Предметом аналізу є встановлення зв'язків між бондінгом і прихильністю. Обидва явища розглядаються як феномени емоційного й тактильного зв'язку з дитиною раннього віку її батьків, що зумовлюють її гармонійний розвиток [32].

Результатом встановлення стосунків батьків із дитиною у перші місяці життя, включаючи тактильну складову, є прихильність (англ. attachment) та бондінг (англ. bonding). Поняття «прихильність» уведено в науковий обіг Дж.Боулбі. Воно характеризує контакт батьків із немовлям. [6]. «Первинна прихильність у більшості людей виникає у ранньому віці до матері (або до особи, яка її замінює). Якщо первинний об'єкт прихильності забезпечує дитині безпеку, надійність та впевненість у своїй захищеності, вона без складнощів налагоджує вторинну прихильність з іншими людьми: однолітками, вчителями та ін. Якщо ж мати не задовольняє потреб дитини у любові, захищеності та безпеці, вона не зможе встановлювати вторинну прихильність з іншими людьми, доки ці базальні потреби не будуть задоволені» [32].

За даними результатами досліджень І.Прекоп та К.Швайцер, прояви дитячої гіперактивності з дефіцитом уваги у 73,6% випадків почали проявлятися не з моменту народження (або на протязі перших місяців життя немовляти), а у віці 9-18 місяців. Початок гіпертрофованого неспокою у 50% таких дітей припадає на час початку вільного ходіння, 32% дітей набувають неспокій після того, як навчаться повзати, 18% дітей – через кілька місяців після того, як починають ходити. Уважається, що психологічна допомога є основною формою медико-психологічного супроводу дітей, які мають гіперактивний розлад і дефіцит уваги.

1.2. Сучасні форми організації соціальної підтримки вразливих сімей

На сучасному етапі розвитку суспільства склалися різні форми організації соціальної підтримки сімей. Для підвищення ефективності діяльності із захисту дитинства доцільно проаналізувати зарубіжний і вітчизняний досвід.

Багато уваги захисту дитинства приділяється у Північній Ірландії. Мова йде про цілеспрямоване формування педагогічної культури батьків. Для забезпечення потреб сучасної молоді сім'ї розробляються упроваджуються спеціальні програми, використовується науковий підхід у вихованні й навчанні. Акцент робиться на встановленні взаємозв'язків між батьками, громадою, соціальними службами освітніми й іншими організаціями. У країні розроблено кілька проектів: «Sure Start», «High Scope», «Downpatrick», «Rural Childcare Project», «Community Development Project» та ін.. Вони ґрунтуються на системі цінностей і норм північноірландської сім'ї, які передбачають навчання батьків навичок догляду за дітьми, їх розвитку, правильного медико-санітарного обслуговування й харчування. Для цього створюються Служби підтримки молодих сімей та раннього дитинства. Вони орієнтовані, насамперед, на створення умов для повноцінного розвитку дитини. Основним засобом є надання якісних послуг. Дитина розглядається як активний член суспільства зі своїми потребами й правами. Батьків розглядають як людей, які найсильніше впливають на дитину. Отже, виникає необхідність їх підтримки як перших вихователів, від яких залежить подальше життя й успіх дитини [7].

Одним із напрямів роботи є надання інформаційної підтримки через Інформаційний центр (Information Centre). Його послугами можуть скористатися всі, хто має відношення до питань виховання й розвитку дітей раннього віку. Це батьки, вихователі, вчителі, тренери,

співробітники організації, наукові працівники, студенти, соціальні педагоги й працівники соціальних служб, а також працівники законодавчих інститутів, які займаються питаннями соціальної політики. Центр сфокусований на трьох аспектах роботи організації NIPPA: 1) робота з дітьми; 2) проведення тренінгів для батьків; 3) інформаційна підтримка батьків. Ресурсний центр пропонує послуги, які спрощують доступ до необхідної інформації. Так, охочі можуть узяти напрокат книги, аудіо-чи відеоджерела, отримати різні брошури, проспекти, а також щомісячні періодичні видання. Одним із завдань Центру є підвищення якості послуг у галузі раннього дитинства, покращення доступу батьків до освіти з питань виховання дітей у ранньому віці.

В організації NIPPA діють кілька проектів, спрямованих на поліпшення якості послуг у громадах, наданих службами з питань підтримки раннього дитинства й освіти батьків щодо формування навичок усвідомленого батьківства з метою повноцінного розвитку дитини на різних вікових етапах. Проект «Sure Start» (УпевненийСтарт) має на меті покращення здоров'я й добробуту молодих сімей і дітей. Метою проекту Fun and Families є виявлення потреб дитини, проблем сім'ї, здійснення оцінки захищеності дитини, допомога в розвитку виховних умінь батьків, формування навичок усвідомленого батьківства, запобігання насильству в сім'ї. Зазначені програми покликані задовольняти потреби сучасної сім'ї у ефективному підході до виховання дітей, досягати єдності педагогічного впливу батьків, соціальних служб, вихователів [7].

У межах проекту Fun and Families застосовують різні форми роботи: організація груп підтримки для батьків, які мають труднощі у вихованні дитини, проблемних груп за потребами батьків, груп само- та взаємодопомоги, консультацій, семінарів з питань охорони здоров'я дітей, дні «відкритих дверей», виїзні консультування вдома, робота в денних програмах (play groups), юридичні та психологічні послуги,

організація соціальних заходів та дозвілля сімей, ознайомлення з правами сім'ї та дітей і навчання ними користуватися [7, с.99]. Вивчення досвіду соціально-педагогічної роботи з батьками в громадах Північної Ірландії переконує, що найбільш поширеними формами роботи є лекції, консультування (індивідуальні, групові), бесіди, гуманітарна допомога, тренінги, семінари, спеціальні курси тощо

Однією з цікавих послуг є домашній візит. Цей проект охоплює віддалені сільські райони, де батьки не мають можливості відвідувати спеціальні курси, тренінги, заняття й отримувати необхідні знання з питань виховання дітей, набувати навичок догляду за ними. Тому співробітники соціальних служб або спеціально навчені волонтери відвідують такі сім'ї двічі на тиждень і протягом двох годин надають інформацію з різних питань (насамперед, це фізичний, психоемоційний, інтелектуальний, соціальний розвиток дитини раннього віку, корекція небажаної поведінки, навички з питань спілкування з дитиною, організації гри, активного навчання й т. ін.) [7, с.98].

Цікавим є досвід Великобританії до започаткування нових послуг на базі школи. Аналогічний підхід може бути адаптований і до закладу дошкільної освіти. Для більш повного використання закладів освіти пропонується створення на їхній базі «розширених шкіл» та «інформаційних пунктів для батьків».

Розширеною називається школа, яка забезпечує заходи й послуги, що виходять за межі шкільного розпорядку, й орієнтовані на задоволення потреб учнів, сімей та громадськості. Такими послугами можуть бути: дорадчі та інформаційні центри; об'єднання у навчальні комплекси дитячого садка та початкової школи; послуги для сімей з дітьми з посилення потенціалу батьків; послуги інших спеціалістів, зокрема, соціальних служб для сім'ї, спеціаліста у сферах спорту, мистецтва, комп'ютерних технологій тощо.

Інформаційний пункт для батьків має на меті інформування останніх про ключові стадії розвитку дитини та ключові послуги на місцях. Передбачені такі заходи як інформаційні одноразові зустрічі. Кожен захід складається з чотирьох блоків: інформування про стадії розвитку дитини; відео про національні та місцеві послуги, направлені на підтримку батьків; спеціальні ігри, призначені для знайомства сім'ї із представниками місцевих служб підтримки; обмін інформацією про місцеві організації, які надають підтримку батькам [7, с.89-91].

У вітчизняній практиці також напрацьований досвід соціально-педагогічної підтримки вразливих сімей. Але попередній аналіз підтверджує, що він не набув системного характеру. Така робота направлена на соціальну профілактику сімейного неблагополуччя через комплекс соціальних, психологічних, соціально-педагогічних, освітніх, юридичних, культурних, медичних та інших заходів, спрямованих на попередження, обмеження та нейтралізацію факторів ризику, корекцію поведінки батьків, пов'язаної із загрозою здоров'ю й соціальному добробуту їх та їхніх дітей, а також реабілітацію тих з них, хто відчув на собі її наслідки.

Соціально-педагогічну роботу з вразливими сім'ями слід віднести до вторинної профілактики, яка спрямована на роботи з тими, які мають ризиковану поведінку, знаходяться у стані вразливості чи складних життєвих обставинах. Метою є формування мотивації на зміну поведінки – зменшення ризику, зміна малоадаптивної дисфункціональної ризикованої поведінки батьків на адаптивну форму поведінки.

За своєю спрямованістю на уразливі сім'ї та сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах, вторинна профілактика є масовою, залишаючись при цьому індивідуальною щодо конкретної особи / сім'ї. Завдання вторинної профілактики: надання своєчасної соціальної, психологічної, матеріальної, юридичної, соціально-педагогічної

підтримки щодо подолання ознак вразливості, складних життєвих обставин; навчання безпечних моделей поведінки, моделей зменшення ризику; запобігання наслідкам ризикованої, щодо здоров'я і соціального добробуту сім'ї, поведінки; посилення підтримуючого середовища – розвиток підтримуючих мереж з-поміж родичів дітей та їхніх батьків, закладів освіти, відповідних служб.

Заходи вторинної профілактики мають поєднуватись з первинною. Тут необхідно зосередитись на вирішенні таких завдань: інформування про здоров'я, здоровий спосіб життя, основні засади усвідомленого та відповідального батьківства, дієві стилі батьківської поведінки, наслідки ризикованої поведінки тощо; вироблення, удосконалення активних, конструктивних поведінкових моделей і стратегій, які використовуються сім'ями, батьками тощо; збільшення потенціалу особистісних ресурсів (формування позитивної, стійкої я-концепції, розвиток емпатії, внутрішнього усвідомлення й контролю власної поведінки) батьків; інформування сімей про спектр медичних, культурних, спортивних та соціальних послуг державних та громадських організацій в ОТГ [27, с.12].

Охарактеризуємо найбільш поширені форми підтримки вразливих сімей, які склалися у вітчизняній практиці.

Індивідуальна профілактична робота з сім'єю направлена на підвищення її адаптивних можливостей (формування нових знань і умінь, зміну цінностей, установок). Для цього застосовуються консультації, бесіди. Індивідуальна роботи дозволяє сприяти вирішенню проблеми відновлення функцій, потенціалу. При здійсненні такої роботи важливо враховувати проблеми і особливості соціального функціонування сімей зі зниженим рівнем соціальної адаптації [3].

Важливе місце займає сімейне консультування, направлене на корекцію порушень у подружніх стосунках. Організуються «Школи для батьків», де проводяться заняття з підвищення виховного потенціалу

сім'ї та виробленню рекомендацій по корекції дитячо-батьківських відношень. На базі Центрів соціально-психологічної допомоги (кризових центрів) надається психотерапевтична допомога жінкам у період після розлучення, а також підліткам, що переживають розлучення батьків [17, с.60].

У роботі з сім'єю можуть бути застосовані тренінги соціальних навичок, тренінги вирішення проблем. Основними елементами тренінгу соціальних навичок є моделювання та формування. Людині дають пояснення та демонструють відповідну поведінку, потім вона випробовує та одержує зворотний зв'язок і підкріплення, а потім продовжує практикуватися у цьому новому бажаному способі поведінки. У різному ступені увага може також приділятися когнітивним елементам – вивченню соціальних правил, перевірці й зміні неконструктивного внутрішнього діалогу.

Тренінг вирішення проблем – навчає серії кроків по направленню до вирішення проблеми або прийняттю рішення – корисний для багатьох клієнтів та, звичайно, є основним у сімейній роботі. Включає моделювання та практикування зі специфічним зворотним зв'язком, підкріпленням та варіантом формування: клієнта навчаються виконувати кожен етап процесу окремо, потім поєднують їх в одну стійку послідовність (наприклад, згода працювати над певною проблемою, складання списку можливих рішень, відсів непридатних варіантів, вибір кінцевого варіанту, узгодження деталей виконання).

Модель передбачає, що сімейні проблеми виникають через недостачу навичок або інформації, і що батьки, які набули чітку та адекватну інформацію та потрібні навички, подолають існуючі обмеження та почнуть ефективно виконувати функції батька. Крім того, цей підхід передбачає, що емоції батьків, їх досвід та здатність справитися з ситуацією не представляють проблеми; їх внутрішніх ресурсів достатньо для того, щоб діяти адекватно.

У структурі батьківської відповідальності найсуттєвіший внесок у процес психічного розвитку дитини дошкільного віку забезпечує поведінковий компонент батьківської відповідальності, оскільки саме в єдності життєдіяльності з дитиною, поряд, разом із нею, батьки мають можливість реалізувати весь особистий виховний потенціал. Саме в реальних діях батьків, що спричиняють виховний вплив на дитину дошкільного віку, знаходить свій відбиток рівень розвитку і мотиваційного, і когнітивного компонентів батьківської відповідальності, на їхній основі формуються особливі відносини з дитиною. Тренінгова програма «Стати ближче» направлена на підготовку чоловіків до нової батьківської ролі, ролі відповідального батька та рівноправним, більш близьким стосункам з дружиною.

В Україні набули поширення Школи батьківської підтримки, які надають допомогу батькам із комплексних проблем сімейного виховання. Досвід проведення таких шкіл переконує, що не врачають актуальності для сучасних батьків проблеми, пов'язані із взаємостосунками з дітьми, питання підготовки дитини до школи, сучасних форм і методів сімейного виховання.

Клуби для батьків допомагають розв'язувати актуальні проблеми сімейного виховання: догляд за новонародженою дитиною, підготовка до школи, взаємостосунки батьків і дітей, надання спецрекомендацій за результатами тестувань по виявленню рівня готовності дитини до школи; корекційні заняття з дітьми; розвиток пізнавальних інтересів та творчих здібностей дітей; врахування індивідуально-психологічних особливостей дитини у процесі сімейного виховання. Наприклад, діяльність Клубу для молодих батьків «Проблема» (Чернівецька обл.) передбачає допомогу в розв'язанні актуальних проблем догляду за дитиною, сімейного виховання, підготовки дитини до школи. Суттєва увага приділяється також налагодженню взаємостосунків батьків і дітей, наприклад, через діяльність клубу «кмітливий малюк». Він діє на базі

школи та дитячого садка (Полтавська обл.), Актуальною є допомога батькам у підготовці дітей до школи.

Отже, у зарубіжній практиці склалася, існує й розвивається сформована система просвіти батьків та функціонує низка спеціально розроблених проектів і програм, спрямованих на підвищення освіти батьків, надання їм допомоги щодо питань виховання, навчання та розвитку дітей. Результати соціально-педагогічної діяльності щодо підтримки батьків та дітей раннього віку в Північній Ірландії переконливо показали ефективність роботи в системі «батьки – діти – громада». В Україні значний резерв для організації послуг вразливим категоріям сімей з дітьми, в т. ч. щодо виявлення таких сімей, мають заклади освіти. У даному напрямі доцільна співпраця фахівця із соціальної роботи з практичними психологами, соціальними педагогами, вихователями, класними керівниками, керівниками гуртків та іншими. Зазначені фахівці, насамперед, мають знати ознаки, які вказують на ризиків для життя, здоров'я, а також соціального розвитку дитини.

1.3. Роль дошкільного закладу освіти у ранній профілактиці порушень соціального розвитку дитини

Освітні заклади мають значний потенціал для організації і надання цілої низки послуг сім'ям. Традиційно ці ресурси не були актуалізовані, адже основна увага зосереджувалась на основних завданнях – освіті дітей, реалізації позашкільної роботи.

Стосунки між закладом дошкільної освіти й батьками реалізуються через батьківський комітет, а також через низку «традиційних заходів». Це запрошення на святкові заходи й проведення батьківських зборів. Батьки запрошуються на індивідуальні зустрічі, як правило, у випадках проблем з поведінкою дітей. Взаємодія у цій

ситуації набуває директивний характер через вимогу «активізувати зусилля».

Результати наукових досліджень переконують, що інтелектуальний і соціальний розвиток дитини найбільш інтенсивно відбувається у дошкільному віці. За періодизацією соціального розвитку Е.Еріксона на цей період припадає найбільша кількість криз розвитку. З урахуванням цього зростає роль позашкільних закладів освіти у забезпеченні профілактики соціальної дезадаптації шляхом раннього усунення факторів сімейного неблагополуччя. З метою повноцінного захисту дитинства необхідно кардинально змінити систему відношень «Дитина-сім'я-грумада».

Сьогодні заклади освіти «можуть робити набагато більше для залучення місцевої громади і надання підтримки вразливим дітям та їхнім сім'ям. Вони відіграють унікальну роль у суспільстві й громаді. Фактично кожна дитина відвідує такий заклад, що робить його одним із універсальних надавачів соціальних послуг. Заклади освіти контактують з батьками значно частіше, ніж інші установи, отже, мають потенціал у дієвому впливі на батьків. Отже, існують можливості для зближення батьків, місцевих громад та закладів дошкільної освіти в організації та наданні нових послуг на базі останніх [27, с.89].

Критичний аналіз напрацьованого досвіду організації взаємодії батьків і закладів освіти показав, що у налагодженні співпраці із сім'єю існує ряд перешкод. Практика продемонструвала наявність психологічних перешкод в отримання вразливими категоріями сімей послуг у приміщенні школи. Насамперед, це стосується сімей, у яких діти пропускають заняття, або батьки мають конфліктні відношення зі представниками школи. До того ж батьки мають обґрунтовані побоювання щодо обговорення особистих чи сімейних проблем, які виходять за межі навчального процесу, занепокоєні з приводу конфіденційності. Через неможливість забезпечити конфіденційність

батьки заперечують проти зустрічей з поліцією, представниками служб у справах дітей. Запропонована сім'ї послуга може мати ознаки стигми, і непрямо вказуватиме на погане батьківство [27, с.91].

Уникнути зазначених вище проблем можна, якщо роботу розпочати на більш ранній стадії, – під час відвідування дитиною дошкільного закладу освіти. У цей час поведінка дитини ще не набула ознак педагогічної дезадаптації, а ставлення батьків до вихователів і самого закладу є більш прихильною. Набуття позитивного досвіду співпраці з педагогічними працівниками й соціальним педагогом сприятиме зниженню подальшої конфліктності.

РОЗДІЛ 2

СИСТЕМА РАННЬОЇ ПРОФІЛАКТИКИ СІМЕЙНОГО НЕБЛАГОПОЛУЧЧЯ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

2.1. Система соціально-педагогічної роботи з вразливими сім'ями в закладі дошкільної освіти

Основними факторами соціального становлення людини є батьки та вихователі. Важливість їх співпраці не викликає сумніву. У процесі розвитку дитини або при виникненні проблем виникає потреба об'єднання зусиль батьків і педагогів для надання допомоги дитині. Тут має місце ситуація взаємовизнання ролі кожної сторони: батьками – корисності перебування дитини в освітньо-виховному середовищі, педагогами – важливості батьківської компетентності у соціальному вихованні дитини. Жодна педагогічна система не може бути ефективною без участі сім'ї. Саме взаємовідношення у батьківській сім'ї, ставлення до дитини з боку батьків визначають психічний і соціальний розвиток дитини. Звідси, актуалізується соціально-педагогічна функція дошкільного закладу освіти – сприяти створенню комфортних, сприятливих умов для розвитку дитини, сприяти єднанню й згуртуванню сім'ї, підвищенню батьківського потенціалу, розвитку педагогічної компетентності батьків [11, с.16].

Як було зазначено вище, суттєвий потенціал у соціальному захисті дитинства мають заклади системи дошкільного виховання. Є.Холостова розкриває особливості соціальної роботи в даній системі. Для виявлення прихованих ресурсів є смисл більш детально зупинитись на тих можливостях соціально-педагогічної підтримки вразливих сімей, які існують у дошкільних закладах освіти.

Предметом уваги, насамперед, є потреби дошкільнят та можливості їх батьків, особливо у тих випадках, коли поведінки дитини

та її навчально-ігрова діяльність створюють проблему для однолітків та вихователів або дитина відчуває матеріальні та соціальні позбавлення, емоційну депривацію. У даному випадку, як зазначає Є.Холостова, соціальний працівник долучається до кампанії з розробки заходів профілактики та усунення симптомів неблагополуччя у функціонуванні дитини, бере на себе роль посередника та комунікатора між освітнім закладом та сім'єю, дитиною та батьками, дитиною та вихователями. Особливо це важливо, якщо дитина часто хворіє або не відвідує дошкільний заклад без пояснення причин, недоглянута, а також, якщо відомо, що вона підлягає у сім'ї жорсткому поводженню. Якщо проблема виходить за межі компетенції освітнього закладу, соціальний працівник має звернутися у відповідні повноважні соціальні інстанції [37].

Науковці підкреслюють наявність великого потенціалу закладів освіти для надання необхідних послуг вразливим сім'ям з дітьми, в т. ч. щодо виявлення таких сімей. У цьому процесі фахівець із соціальної роботи має можливість співпрацювати із соціальними педагогами, практичними психологами, вихователями, класними керівниками та іншими фахівцями. Педагоги, медичний та господарський персонал закладу освіти, отримуючи інформацію про ознаки, які можуть свідчити про ймовірність складних життєвих обставин або їх ризику стосовно дитини, своєчасно її передають керівнику закладу для планування подальших дій стосовно захисту дитини [28, с.14-32].

Можна виділити певні категорії дітей, які потребують особливої уваги. Насамперед це ті, які виявляють ознаки відхилень у розвитку – фізичному, емоційному, пізнавальному – у період включення у систему дошкільної освіти. У цих випадках соціальний працівник має організувати допомогу підопічному, залучаючи необхідних спеціалістів – медичних працівників, психолога, соціального педагога, міліціонера – і своєчасно усунути симптоми неблагополуччя. Це ефективний спосіб

скорочення кількості дітей «групи ризику», що мають у 3-7 річному віці ряд передумов для отримання у майбутньому діагнозу «соціальна дезадаптація» [37]. Отже, діяльність соціального працівника дошкільного закладу спрямована на профілактику соціальної дезадаптації дітей дошкільного віку.

Специфічну категорію складають діти, які не відвідують дитячі дошкільні заклади (іноді їх називають «неорганізованими»). У відповідності зі ст.18 розділу 2 з-ну «Про освіту» «батьки є першими педагогами. Воно зобов'язані закласти основи фізичного, морального та інтелектуального розвитку дитини у ранньому віці»; «держава гарантує фінансову та матеріальну підтримку у вихованні дітей раннього дитячого віку, забезпечує доступність освітніх послуг дошкільної освіти», соціальний працівник повинен бути обізнаний про ступінь виховного потенціалу сім'ї та своєчасно організувати роботу з батьками [37].

Важливо підкреслити, що діяльність спеціаліста у закладах дошкільної освіти носить переважно організаційно-профілактичний характер (виявлення дітей із симптомами соціального неблагополуччя – з'ясування причин неблагополуччя – організація системи адресної соціальної допомоги дітям). Ефективна соціальна допомога дітям у закладах дошкільної освіти – умова скорочення числа випадків неблагополучного розвитку учнів масової загальноосвітньої школи [37].

2.2. Модель соціально-педагогічної підтримки вразливих сімей «Дитина-сім'я-громада»

Системний підхід до соціально-педагогічної підтримки вразливих сімей в закладі дошкільної освіти передбачає необхідність розгляду в контексті громади. Мова йде про необхідність розвитку громад, дружніх

до дитини. Водночас, активізація творчого потенціалу всіх учасників соціально-виховного процесу сприятиме розвитку самих громад.

Такий підхід поширюється в Україні завдяки міжнародній співпраці, наприклад, положенням Ради Європи щодо прав дітей й розвитку послуг, дружніх до дітей і сімей (2010). Також слід враховувати міжнародний досвід створення інституційних моделей пологових стаціонарів, шкіл, клінік і територій, дружніх до дитини. Ці ініціативи підтримуються Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ).

Сприятливі умови для задоволення потреб дітей, утворення сімейних цінностей, розвитку потенціалу сімей здатна забезпечити громада, дружня до дитини. Це громада, у якій центром уваги є дитина, а пріоритетом є її благополуччя і безпека. У цьому випадку у наданні соціальних послуг реалізується сімейно орієнтований підхід, встановлюються довірливі взаємини між людьми для вдосконалення себе і своєї спільноти; це система прийняття рішень на основі забезпечення інтересів дитини.

Сімейно орієнтований підхід в системі «Дитина-сім'я-громада» передбачає об'єднання потенціалу і можливостей різних соціальних інститутів, фахівців соціальної сфери, громадськості для запровадження комплексу інтегрованих послуг на партнерських засадах. Він не тільки гарантує безпечний догляд у домашніх умовах і громадах, але і забезпечує потреби дітей, їхню соціалізацію, підтримку вразливих сімей, формування відповідального батьківства, зміцнення інституту сім'ї. Така модель соціальної роботи направлена на зміцнення сім'ї, завдяки чому дитина почуватиметься у безпеці скрізь: вдома, у громаді. Суб'єкти сімейно орієнтованої роботи направляють зусилля на розвиток можливостей сім'ї, розкриття її потенціалу, реалізацію права керувати своїм життям і приймати соціально відповідальні рішення [28, с.31].

Таким чином, системний підхід до соціально-педагогічної підтримки вразливих категорій сімей базується на теоретичних

положеннях про громаду, дружню до дитини, розвиток превентивних соціальних послуг для сімей (дітей) на ранніх етапах вразливості. Через максимальне наближення послуг до місця проживання сім'ї й мінімізацію інституційних послуг забезпечується доступність отримання і своєчасність впливу, ефективно використовуються місцеві ресурси та потенціал громади. Водночас створюються механізми активізації участі сімей з дітьми у вирішенні проблем громади.

На основі принципів системного підходу нами розроблена модель соціально-педагогічної підтримки сімей в закладі дошкільної освіти. Вона передбачає активізацію соціально-педагогічної підтримки на ранній стадії виникнення сімейного неблагополуччя в умовах єдиного соціального простору громади через активне залучення батьків у соціально-виховний процес, формування усвідомленого батьківства.

Мета роботи: створення соціально-педагогічних умов, сприятливих для ранньої профілактики порушень соціального розвитку дитини, гармонізації сімейних відношень, формування відповідального батьківства.

Задачі:

- систематичне відстеження статусу й стану вразливих категорій сімей;
- підвищення соціальної й психолого-педагогічної компетентності вразливих категорій сімей через розвиток батьківських навичок, навчання прийомам побудови конструктивних дитячо-батьківських стосунків;
- створення соціально-педагогічних умов для встановлення емоційного контакту з дитиною, розвитку емпатії батьків;
- розширення міжвідомчої взаємодії структур, компетентних у вирішенні питань ранньої профілактики сімейного неблагополуччя

Модель орієнтована насамперед на вразливі категорії сімей, до числа яких в першу чергу можуть бути віднесені: неповні сім'ї, молоді

сім'ї, асоціальні сім'ї, сім'ї, які виховують дітей з обмеженими можливостями, сім'ї, у яких діти виявляють ознаки проблемності (гіперактивності, замкненості, агресивності тощо), сім'ї, де застосовується фізичне покарання, сім'ї з низьким освітнім рівнем, а також «авторитарні» сім'ї. Цим перелік не обмежується. Залежно від специфіки контингенту закладів дошкільної освіти він може бути розширений.

Реалізація моделі сприяє створенню на базі закладів дошкільної освіти території для неформального спілкування, консультування, проведення позитивного сімейного дозвілля, навчання ефективним моделям відповідального батьківства, формування батьківської компетентності. Фокус уваги спрямовується на формування мотивації щодо зміни малоадаптивної дисфункціональної ризикованої поведінки батьків на адаптивну форму поведінки, зменшення ризику.

Основні напрями діяльності

1. Раннє виявлення ознак сімейного неблагополуччя, Надання своєчасної соціальної психологічної, матеріальної, юридичної, соціально-педагогічної підтримки щодо подолання ознак вразливості
2. Сприяння ознайомленню з віковими особливостями дитини, популяризації наукових знань щодо особливостей соціального й інтелектуального розвитку дитини
3. Інформаційно-просвітницька діяльність, вплив на громадську думку: розміщення інформації в мережі Інтернет, проведення культурно-масових заходів, випуск буклетів тощо
4. Формування громади дружньої до дитини через розвиток партнерської взаємодії суб'єктів підтримки дитинства; розвиток підтримуючого середовища, зокрема, підтримуючих мереж родичів дітей та їхніх батьків, закладів освіти, відповідних служб

Роботи з реалізації моделі має мультидисциплінарний характер, проходить за участю спеціалістів соціальної сфери різного профілю: вихователів, психологів, вчителів, соціальних педагогів, медичних працівників, юристів, фахівців із соціальної роботи, культурних організаторів, бібліотекарів, активних батьків, представників громадськості тощо. У таких умовах збільшуються можливості сімей для задоволення потреб дитини через активізацію позитивних ресурсів сім'ї за підтримку дружньої громади.

Реалізація запропонованої моделі передбачає визначений алгоритм дій, який відповідає логіці процесу самоорганізації.

1. Дослідження причин та факторів проблеми порушення соціального розвитку дітей дошкільного віку;
2. Організація взаємодії суб'єктів профілактики у подоланні проблеми;
3. Планування діяльності, організаційна та методична підготовка;
4. Вплив на вразливі сім'ї:
 - оцінка потреб дитини, потреб і ресурсів сім'ї, необхідних для зменшення вразливості
 - підвищення батьківського потенціалу, компетентності у вихованні дитини, здатності задовольнити її потреби
 - організація закладом дошкільної освіти концертів, виставок, ярмарків за участю вразливих сімей із дітьми
5. Вплив на проблемне середовище:
 - активізація батьківських комітетів, використання батьківських зборів, забезпечення ініціативних батьків знаннями для того, щоб вони могли робити ефективний внесок у розвиток групової роботи;
 - створення груп взаємодопомоги (батьківської вітальні);
 - розширення можливостей для подолання проблем, налагодження повноцінної життєдіяльності (відновлення соціальних мереж, залучення ресурсів громади).

6. Завершення, аналіз ефективності реалізованих заходів.

Можна запропонувати такі *форми роботи з вразливими сім'ями у дошкільному закладі освіти*:

індивідуальні консультації для батьків, направлені на прийняття дитини, налагодження з нею емоційного контакту, формування адекватної та відповідальної батьківської позиції;

кіноперегляди;

індивідуальні й групові заняття з корекції дитячо-батьківських відношень, формування адекватної батьківської позиції, формування впевненості в собі, комунікативних навичок;

ігри з дітьми, направлені на встановлення емоційного спілкування з дитиною;

тематичні тренінги;

батьківська вітальня;

групи взаємопідтримки;

акції, що привертають увагу до проблем дітей та сімей; театралізовані постановки із захисту прав дитини

інформаційно-просвітницькі заходи (розміщення інформації в ЗМІ, мережі Інтернет).

Методики, що застосовуються:

Методика визначення ступеня емоційних реакцій Люшера

Методика дослідження емоційної сторони дитячо-батьківської взаємодії «опитувальник дитячо-батьківської емоційної взаємодії» (Є.Захарової)

Проективна рисуночка методика «Я і моя дитина», направлена на виявлення емоційної готовності до батьківства (емоційне прийняття та відношення до своєї дитини)

Методика визначення відношення матері до різних сторін сімейного життя «PARI» (parental attitude research instrument).

Казкотерапія, направлена на корекцію емоційного стану

Методика «Карта соціальних зв'язків» - дозволяє структурувати, упорядкувати соціальні зв'язки (контакти) сім'ї, визначаючи їх характер

Методика «Генограма» - методика діагностики комунікацій в сім'ї та взаємовідношень між її членами на основі графічного зображення сімейної історії в кількох поколіннях

Методика «Лінія життя» - дозволяє у графічній формі упорядкувати інформації про сімейну історію, давши відповіді на питання: що змінилося у сім'ї та її зовнішніх зв'язках? Коли виникли проблеми? Які спроби змінити ситуацію були здійснені? Які стратегії рішення проблем були успішні?

Методика «Сімейний клімат» - дозволяє виявити емоційний, поведінковий та когнітивний компоненти відношень у сім'ї

Методика «Аналіз факторів ризику та здоров'я» - сприяє виявленню особливостей життєдіяльності дитини та її сім'ї, що є ресурсами як для зміни несприятливої ситуації, так і для її збереження

Прогнозовані результати:

- 1) Укріплення сімейних зв'язків, покращення клімату в сім'ї
- 2) Укріплення контактів сім'ї та соціального оточення
- 3) Набуття сім'єю навичок самостійного вирішення проблем
- 4) Розвиток батьківської компетентності.

Батьківська компетентність розглядається як здатність і готовність до догляду, виховання, розвитку дитини, що будується на відповідних знаннях, уміннях, цінностях. Показниками є: гарантія безпеки, елементарний догляд, емоційне тепло, стимулювання, зміна поведінки батьків, форм і методів взаємодії з дитиною, життєві цінності й обмеження [28, с.32].

Уважається, що найкращою ідеєю, що може об'єднати членів громади, є потреби дітей. Тому можна прогнозувати, що реалізація запропонованої моделі сприятиме виходу активності членів громади за межі закладу дошкільної освіти й сприятиме розвитку громади.

Активізація до участі фахівців соціальної сфери й сімей сприятиме набуттю досвіду партнерської взаємодії й вирішення проблем. Це є одною з умов соціального розвитку всіх учасників процесу.

2.3. Методичні рекомендації щодо організації батьківської вітальні для вразливих сімей

Оскільки, у випадку виникнення труднощів сім'ї в ситуації розлучення більш охоче звертаються до родичів, сусідів, друзів, ніж до спеціалістів, доцільно активізувати власний потенціал клієнта у вирішенні проблем. Тому один зі способів забезпечення ефективної підтримки, отримання інформації, спілкування та практичної допомоги - формування нової мережі, члени якої пов'язані не родинними зв'язками або дружбою (хоча дружба при цьому може процвітати), а загальною потребою у вирішенні якихось конкретних труднощів.

Поруч з використанням загальноприйнятих форм і методів взаємодії з батьками усе більшого поширення набуває інноваційна модель підвищення соціально-виховного потенціалу сімей. Це «Батьківська вітальня» як специфічна модель взаємодії «батьки – вихователь – дитина», де батькам і їхнім ініціативам належить провідна роль. У цьому випадку вихователь виконує роль організатора й консультанта. Він надає батькам необхідні відомості, сприяє організації тематичних зустрічей. Завдяки «Батьківській вітальні» актуалізується можливість формування у батьків потреби у більш частому спілкуванні з дитиною, підвищується рівень їхніх педагогічних знань, а також рівень усвідомлення ролі дошкільного періоду у соціальному розвитку дитини. Завдяки залученню до участі у «Батьківській вітальні» посилюється їхня зацікавленість у вихованні дітей, відбувається згуртування з вихователями дитячого садку, створюються єдині установки щодо сприяння соціальному розвитку дитини.

«Батьківську вітальню» слід розглядати як специфічну форму групової роботи з сім'єю, яка базується на організації систематичних тематичних зустрічей у затишній атмосфері, де панує довіра та взаєморозуміння. Кожна сім'я унікальна своїми традиціями, захопленнями, стилем виховання. За відповідних умов можна стимулювати бажання батьків поділитися власними вміннями, навичками, досвідом. В ситуації групової взаємодії батьки виступають і як суб'єкти і як об'єкти соціально-педагогічного впливу. Цінність даної форми роботи полягає в тому, що це можливість для батьків: впевнитися, що проблеми у вихованні дітей мають і інші сім'ї; познайомитися з ними і домовитися про взаємодопомогу на подальше; усвідомити себе «відповідальними не за дитину, але відповідальними перед дитиною» (Ф. Дальто), навчившись оцінювати свою поведінку, свої дії з позиції дитини; набути нові знання і практичні навички, що допомагають відчувати задоволення від батьківства; змінити на краще стосунки з дітьми та зробити їх щасливими.

Пропонуємо технологічну модель «Батьківської вітальні» для вразливих категорій сімей. До числа таких сімей можуть бути віднесені: неповні сім'ї, молоді сім'ї, сім'ї в ситуації розлучення, сім'ї з низьким педагогічним потенціалом тощо. Отже, цільова група курсу – батьки, які мають дітей віком від народження до 6 років, передусім, батьки, які належать до категорій вразливих сімей. Учасниками вітальні, крім сімей, можуть бути: вихователі групи, логопед, музичний керівник, медичний працівник, методист, соціальний педагог тощо.

Мета організації «Батьківської вітальні» - сприяння усвідомленню власних сімейних та соціально-середовищних ресурсів, що сприяють подолання внутрисімейних проблем та проблем взаємодії з дитиною. Завдання: підвищення соціально-виховної компетентності батьків, одержання ними практичних навичок, що покращують взаємодію із дитиною. Задачі: організувати консультації спеціалістів, сприяти

просвіті батьків; сприяти поширенню сімейного досвіду у вихованні дітей; інформування батьків про успіхи дітей; сприяння формуванню позиції «відповідального дорослого», залучення до більш активної участі у житті дитячого садку.

Напрями діяльності:

- Організаційний – актуалізація невикористаного резерву сімейного виховання, пошук шляхів оптимізації взаємодії дошкільного закладу й сім'ї; заохочення особистої ініціативи батьків, які беруть участь у «Батьківській вітальні»; демонстрація кращих сторін вразливих сімей, підвищення самооцінки батьків; організація спільного проведення дозвілля; залучення до реалізації соціальних міні-проектів (влаштування дитячого майданчика, створення фото-колажу тощо)
- Інформаційно-просвітницький – психолого-педагогічна, правова, соціально-педагогічна просвіта батьків; організація тематичних консультацій, випуск інформаційних листків
- Комунікативний – спільний пошук методів ефективної взаємодії з дитиною у процесі її соціального виховання; пропаганда здорового способу життя
- Корекційний – індивідуальний підхід до роботи з сім'ями, які виховують «важких» дітей (наприклад, гіперактивних); надання соціально-педагогічної допомоги батькам у стресових та конфліктних ситуаціях

Висхідною передумовою підбору тематики зустрічей у «Батьківській вітальні» є як загальнозначущі проблеми, так і індивідуальні труднощі окремих сімей. Умовою ефективної організації роботи є розробка програми, яка визначає зміст регулярних зустрічей. До складу програми доцільно включити ряд тем, які будуть корисними в організації роботи з батьками. Темою творчих віталень можуть стати такі:

- Давайте познайомимось!
- У здоровому тілі – здоровий дух
- Розвивальні іграшки
- Учимося красиво говорити
- Розвиток дрібної моторики
- Фейєрверки чеснот

Традиційно виховання дітей лягає на плечі матері. Але вчені доводять, що в сім'ях, де батьки займають активну позицію у вихованні, діти більш честолюбні, менше піддаються тиску однолітків, більш здатні до засвоєння нових знань, самозахисту й упевнені в успіху, з повагою ставляться до осіб протилежної статі, тобто діти наділені великим потенціалом до успішної соціалізації. Саме тому в соціально-педагогічній роботі з батьками в громадах Північної Ірландії питанням активного залучення чоловіків до процесу виховання й навчання дитини приділяють велику увагу. Враховуючи це, предметом розгляду можуть стати такі теми:

- Батько в моєму житті: батьківські програми та сценарії
- Хороший – поганий батько.
- «Внутрішній образ батька» Перешкоди та обмеження, пов'язані з «Внутрішнім образом батька»
- Роль батька в психічному розвитку та вихованні дитини
- Поява дитини на світ: поведінка під час пологів
- Як стати справжнім батьком та не втратити зв'язок з дитиною
- Психологія ефективного батьківства
- Батько як гарант сімейного благополуччя
- Чоловік – продовжувач роду
- Справжній чоловік – захисник
- Мої діти – моє багатство

Реалізуючи програму «Батьківської вітальні» важливо також зробити акцент на відродженні традицій сімейного виховання, врахуванні надбань етнопедagogіки.

Також можна взяти до уваги уже напрацьований досвід. Так, Т.Кобилянська вказує, що тематика зустрічей батьків може передбачати: подорожі веселої краплинки, приготування апетитних кексів з солоного тіста, знайомство з ритмічними рухами спортивного танцю, зустрічі з таємничим фокусником, поради доброго доктора Айболита, знайомство з інструментами вмілого майстра. Важливо надати можливість батькам реалізувати себе як педагоги, виявити власну ініціативу, оригінальність у виборі теми та використати власне рішення в її розкритті [11, с.16].

Залучення до спільної діяльності по укріпленню сімейних зв'язків передбачає активізацію особливого виду сімейної діяльності, який збагачує і розвиває всіх членів сім'ї – це любительські заняття. З їх допомогою створюється атмосфера творчості, сприятливий психологічний мікроклімат у сім'ї; вони усувають відчуженість, підвищують взаємність, формують єдність, розвивають психологічну сумісність членів сім'ї. Вони роблять дозвілля ефективним та значно більш активним, перешкоджають утворенню та розвитку шкідливих звичок та пустому проведенню часу. Універсальність їх проявляється перш за все в тому, що вони розвивають і особистість, і творчість, і підрастаюче покоління в сім'ї – діти завдяки їм залучаються до світу дорослих у найбільш безпосередній та доступній для них формі. Захопленість дорослих створює по-своєму унікальний та неповторний сімейний уклад, образ життя, який сильно впливає на безпосередній та на весь подальший розвиток дитини, підлітка, дорослої людини. Перевага любительських занять та самодіяльної творчості полягає в тому, що заняття виховують смак до самостійного діяльного життя. Створюються можливості для розвитку різноманітних здібностей, розкриття індивідуальності, збагачення новими знаннями. Найбільш

сприятливою умовою та фактором виховання і розвитку сімейних взаємовідносин вважається багатоманітність та різнобічність занять.

Корисно після структурованих занять провести кілька зустрічей «з відкритим фіналом», які дозволять батькам відкрито виразити свої почуття, досягти душевної близькості та скріпити дружбу, що склалася у ході занять. Як правило, деякі батьки продовжують підтримувати відношення, що склалися у групі, утворюючи один для одного неформальну мережу підтримки.

Таким чином, така модель соціально-педагогічного партнерства як «Батьківська вітальня» сприяє забезпеченню емоційного, фізичного, соціального добробуту дитини, підвищує потенціал взаємної довіри в системі відношень «діти – батьки – вихователі», гармонізує дитячо-батьківські відносини, змінює сприйняття батьками власної дитини. Вона дозволяє краще усвідомити труднощі дитини, апробувати різні підходи у взаємодії з нею, набути досвід взаємодії з батьківською громадськістю.

ВИСНОВКИ

Порушення системи сімейного виховання, дисгармонія подружніх стосунків є основним патогенетичним фактором, що зумовлює виникнення соціальної дезадаптації дітей. У зв'язку з цим велика увага приділяється ранній профілактиці порушень соціального розвитку дитини. Для підвищення адресності соціально-педагогічної підтримки сім'ї важливо враховувати їх типологію. Під вразливою сім'єю ми розуміємо тип сім'ї, яка здатна забезпечити мінімальні потреби дитини, має достатньо ресурсів, необхідних для подолання чинників ризику, але, водночас, потребує незначної соціальної підтримки. Вразливість характеризує стан незахищеності сім'ї, який зумовлений комплексом факторів ризику (внутрішніх і зовнішніх), або виникненням нових загроз, які порушують баланс і негативно позначаються на стані задоволення потреб дитини. До категорії вразливих можуть бути віднесені різні типи сімей, наприклад, молоді, неповні, сім'ї в ситуації розлучення тощо.

На основі теоретичного аналізу встановлені різні фактори, через вплив яких посилюється вразливість сім'ї, а також виникає загроза деформації соціального розвитку дитини. До числа таких факторів нами віднесені: дисгармонія подружніх стосунків, недостаток знань, умінь і навичок догляду й виховання дитини (що, насамперед, характерно для молоді сім'ї), ситуація розлучення батьків (розрив стосунків між матір'ю і батьком), зловживання алкоголем, дефіцит уваги й емоційного тепла.

На сучасному етапі розвитку суспільства склалися різні форми організації соціальної підтримки сімей. Узагальнення зарубіжного й вітчизняного досвіду дозволило виділити такі: створення Служб підтримки молодих сімей та раннього дитинства; створення Ресурсних

центрів для інформаційної підтримки різних суб'єктів . Однією з цікавих послуг є домашній візит.

Доцільним є застосування таких форм роботи: організація груп підтримки для батьків, які мають труднощі у вихованні дитини, проблемних груп за потребами батьків, груп само- та взаємодопомоги, консультацій, семінарів з питань охорони здоров'я дітей, дні «відкритих дверей», виїзні консультування вдома, робота в денних програмах (play groups), юридичні та психологічні послуги, організація соціальних заходів та дозвілля сімей, ознайомлення з правами сім'ї та дітей і навчання ними користуватися.

У вітчизняній практиці також напрацьований досвід соціально-педагогічної підтримки вразливих сімей. Але попередній аналіз підтверджує, що він не набув системного характеру. Така робота направлена на соціальну профілактику сімейного неблагополуччя через комплекс соціальних, психологічних, соціально-педагогічних, освітніх, юридичних, культурних, медичних та інших заходів, спрямованих на попередження, обмеження та нейтралізацію факторів ризику, корекцію поведінки батьків, пов'язаної з загрозою здоров'ю та соціальному добробуту їх та їхніх дітей, а також реабілітацію тих з них, хто відчув на собі її наслідки. У роботі з сім'єю можуть бути застосовані індивідуальні і групові форми роботи. Серед перших найбільшу популярність мають сімейні консультації, до других можна віднести тренінги соціальних навичок, тренінги вирішення проблем. В Україні набули поширення Школи батьківської підтримки, які надають допомогу батькам із різноманітних проблем сімейного виховання, а також клуби для батьків.

Суттєвий потенціал у соціальному захисті дитинства мають заклади системи дошкільної освіти. Діяльність соціального педагога в них носить переважно організаційно-профілактичний характер (виявлення дітей і сімей із симптомами соціального неблагополуччя –

з'ясування причин неблагополуччя – організація системи адресної соціальної допомоги дітям і сім'ям).

Нами розроблена модель соціально-педагогічної підтримки сімей в закладі дошкільної освіти. Вона ґрунтується на принципах системного підходу й базується на теоретичних положеннях про громаду, дружню до дитини, розвиток превентивних соціальних послуг для сімей (дітей) на ранніх етапах вразливості. Завдяки зазначеній моделі забезпечуються можливості: усунення загроз соціальному розвитку дітей, безпечного догляду в домашніх умовах, соціалізації.

Система соціально-педагогічної діяльності в закладі освіти в межах запропонованої моделі орієнтована на створення соціально-педагогічних умов, необхідних і достатніх для ранньої профілактики порушень соціального розвитку дитини. З цією метою основна увага зосереджується на підтримці вразливих сімей, гармонізації сімейних відношень, формуванні усвідомленого й відповідального батьківства.

Модель орієнтована на вразливі категорії сімей, у тому числі: молоді сім'ї, сім'ї, де застосовується фізичне покарання, неповні сім'ї, сім'ї, які виховують дітей з обмеженими можливостями, асоціальні сім'ї, сім'ї, у яких діти виявляють ознаки проблемності (гіперактивності, замкненості, агресивності тощо), сім'ї з низьким освітнім рівнем, а також «авторитарні» сім'ї.

Діяльність зосереджена у чотирьох основних напрямках: 1) раннє виявлення ознак сімейного неблагополуччя; 2) сприяння ознайомленню з віковими особливостями, особливостями соціального й інтелектуального розвитку дитини дошкільного віку; 3) інформаційно-просвітницька діяльність, вплив на громадську думку; 4) розбудова громади, дружньої до дитини, шляхом укріплення партнерської взаємодії суб'єктів підтримки дитинства.

Алгоритм діяльності включає шість основних етапів: аналіз причин та факторів соціального розвитку дітей дошкільного віку;

залучення до співпраці й організація взаємодії суб'єктів профілактики у подоланні проблеми; організаційне, методичне забезпечення й планування діяльності; вплив на вразливі категорії сімей; вплив на проблемне середовище; завершення і оцінка ефективності.

Рекомендовані різні форми взаємодії й методики для роботи з вразливими сім'ями у дошкільному закладі освіти. Поруч з використанням загальноприйнятих форм і методів взаємодії з батьками усе більшого поширення набуває інноваційна модель підвищення соціально-виховного потенціалу сімей. Це «Батьківська вітальня» як специфічна модель взаємодії «батьки – вихователь – дитина», де батькам і їхнім ініціативам належить провідна роль. Нами запропонована технологічна модель «Батьківської вітальні», яка має на меті сприяння усвідомленню власних сімейних та соціально-середовищних ресурсів, що сприяють подолання внутрисімейних проблем та проблем взаємодії з дитиною. Вона передбачає діяльність у 4 напрямках: організаційний, інформаційно-просвітницький, комунікативний, корекційний. Запропоновано тематику зустрічей. Виділено аспекти, які мають бути враховані, зокрема, активне залучення чоловіків до процесу взаємодії з дитиною; залучення батьків до спільної діяльності по укріпленню сімейних зв'язків; розвиток батьківської емпатії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акименко Ю.Ф. Застосування тренінгових програм для батьків у роботі соціальних служб (на прикладі діяльності «Соціально-психологічного центру» у м.Славутичі) /Ю.Ф.Акименко //Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія. 2012. № 1. С.38-47 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prcr_2012_1_8
2. Алексеєнко Т. Ф. Формування компетентності молодшої сім'ї у вихованні дитини та подоланні конфліктів // Гуманістично спрямований виховний процес і ставлення особистості. В 2 Ч. - К. : Ін-т проблем виховання, 2001. – ч.1 - С. 192-198
3. Алиева С.В. Профилактика семейной дезадаптации как аспект социально-педагогической деятельности //Вісник психології і соціальної педагогіки [Електронний ресурс] : Збірник наук. праць / Інститут психології і соціальної педагогіки Київського університету ім.Бориса Грінченка; Московський гуманітарний педагогічний інститут. – Випуск 1. – К., М., 2009. – Режим доступу до збірника : <http://www.psyh.kiev.ua/Збірник.наук.праць. – Випуск 1>
4. Батищева Г.О., Зайцева З.Г. Работа ССМ з молодшою сім'єю (методичні рекомендації). – К.: А.Л.Д., 1996. – 100с.
5. Батьківство в радість: тренінгів курс з набуття батьківських навичок /упоряд.Г.М.Лактіонова, І.Д.Зверева. К. :, 2008. – 362 с.
6. Боулби Дж. Привязанность / Дж. Боулби. – М.: Гардарики, 2003. – 477 с.
7. Буніна Л.М. Досвід соціально-педагогічної роботи з молодими сім'ями в громадах Північної Ірландії //Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2012. – № 2. – С.94-100
8. Елизаров В.В. Перспективы исследования семьи: Анализ, моделирование, управление. – М.: Мысль, 1987. – 173с.

9. Из опыта работы победителей Всероссийского конкурса Центров и программ родительского просвещения: сборник. Москва, 2019. – 374 с.
10. Каширина Е.А. Родительская гостиная как форма взаимодействия образовательной организации с семьями воспитанников //Развитие родительский компетенций: материалы всероссийской научно-практической конференции/ отв.ред.Т.А.Семенова. М.: ООО Издательство «Спутник», 2015. – С.142-147
11. Кобылянская Т.М. «Родительская гостиная» как модель взаимодействия педагогов, родителей и детей в целях вовлечения семей воспитанников в образовательный процесс и повышения педагогической компетентности родителей /Т.М.Кобылянская, Г.З.Курмакаева //Образование и воспитание. – 2018. – № 1 (6). – С.15-16
12. Ледлофф Ж. Как вырастить ребенка счастливым. Принцип преемственности / Ж. Ледлофф. – М.: Генезис, 2003. – 207 с.
13. Макаренко О.М., Голубева М.О., Андрейчева А.О. Психологічний аспект відповідального батьківства родин майбутніх першокласників //Наукові записки НаУКМА, 2016. Том 188. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. С.32-36
14. Макарова И.В., Крылова Ю.Г. Педагог-психолог. Основы профессиональной деятельности. – Самара: Издательский Дом БАХРАХ-М, 2004. – 288 с.
15. Мамайчук И.И. Психокоррекционные технологии для детей с проблемами в развитии. – СПб. : Речь, 2006. 400 с.
16. Марковская И.М. Тренинг взаимодействия родителей с детьми. – СПб. : Речь, 2005. 150 с.
17. Організація роботи з батьками. Упорядники: Юзефік Л.О., Купина Н.М.. – Тернопіль: Астон, 2002. 168 с.

18. Педагогические игротехники: копилка методов и упражнений /Л.С.Кожуховская ; под общ.ред.Л.С.Кожуховской. – Минск : изд.цент БГУ, 2010. 23 с
19. Підвищення виховного потенціалу прийомних батьків та батьків-вихователів /За заг.ред.І.Д.Зверєвої. – Київ, 2011. 672 с.
20. Піроженко Т.О., Хартман О.Ю. Психологічні чинники становлення відповідальності батьків за розвиток дитини дошкільного віку
21. Помощь родителям в воспитании детей. Пер. с англ. / Под общ. ред. Я. В. Пилиповского. М.: 1992.
22. Проблемы социальной работы с детьми, оказавшимися в трудной жизненной ситуации : матер. Регион. науч.-практич. конф. г. Ртищево, 11 но-ября 2011 г. / под ред. Т. В. Егоровой, П. А. Шацкова. Балашов : Николаев, 2012. 124 с.
23. Психологический тренинг детско-родительских отношений: Методические материалы для педагогов-психологов. Курган, 2007. 77с.
24. Савинов Л.И., Кузнецова Е.В. Социальная работа с детьми в семьях разведенных родителей: учебное пособие. /под ред. Проф. Л.И.Савинова. – 2-е изд. – М. : Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2006. 216 с.
25. Сафиуллина Г.Н. Социальный педагог дошкольного учреждения на защите прав ребенка / Г.Н.Самиуллина // Педагогическое мастерство : материалы 1 Международ. науч. конф. (г.Москва, апрель 2012 г.). М. : Буки-Веди, 2012. С.131-135 URL : <https://moluch.ru/conf/ped/archive/22/2129/> (дата звернення 18.02.2021)
26. Сборник тренингов для специалистов, осуществляющих социальное обслуживание семей, затронутых проблемами ВИЧ-инфекции. Учебно-методическое пособие. Часть первая/ Под ред. Ивашкиной

- Ю.Ю., Фионик Ю.А. СПб. : СПб ГБУ «Городской информационно-методический центр «Семья», 2014. 236 с.
27. Сімейно орієнтована соціальна робота: практичні аспекти. Конспект лекцій / За заг. редакцією В. О. Кузьмінського, С. С. Лукашова. К. : Молодь, 2010. 128 с.
 28. Сімейно орієнтована соціальна робота, захист дитини та міжвідомча взаємодія. Тренінг для керівників структурних підрозділів ОТГ з питань соціального захисту, освіти, охорони здоров'я, захисту дітей (матеріали для учасників). Київ, 2019. 87 с.
 29. Смирнова Е.О. Теория привязанности: концепция и эксперимент / Е.О. Смирнова // *Вопросы психологии*. 1995. №3. С. 139-150.
 30. Сорочинська В.Є. Організація роботи соціального педагога: Навчальний посібник. К. : Кондор, 2005. 198 с.
 31. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю. Навчальний посібник. К. : ДЦССМ, 2002. 132 с.
 32. Тохтамиш О.М. Методика ескалації тактильного контакту у психологічній допомозі дітям дошкільного та початкового шкільного віку URL : https://www.psyh.kiev.ua/%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0
 33. Тохтамиш О.М. Сучасні методи психологічного супроводження дітей із дефіцитом уваги / О.М. Тохтамиш, К. Хіллі, Ж. Моріс // Теорія і практика допомоги особистості в психологічному консультуванні і психотерапії: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – К.: КМПУ ім. Б.Д. Грінченка, 2005. – С.127-130.
 34. Трубавіна І. М. Системний підхід до соціально-педагогічної роботи з сім'єю // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи. Херсон: ХДПУ. 2002. - С. 118-122

35. Трунов М. Экология младенчества. Первый год / М. Трунов, Л. Китаев. М. : Центр экология семьи фирмы социнновация, 1993. 208 с.
36. Хартман О.Ю. Психологічні чинники становлення відповідальності батьків за розвиток дитини дошкільного віку. Автореф.дис. на здобуття наукового ступеня канд..псих.наук зі спец.19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. Харків, 2010. 24 с.
37. Холостова Е.П. Социальная работа: теория и практика. М.: Дашков и К., 1999. 473 с.
38. Хямяляйнен Ю. Воспитание родителей. Концепции, направления и перспективы / Пер. с финского. М. : Просвещение, 1993. 146 с.

Додаток А

Додаток 1

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, Пенченко Ірина Олександрівна
учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, УСВІДОМЛЮЮ, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

– уникати виникнення у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

– не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;

– не підроблювати документи;

– не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;

– не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;

– не залюкувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;

– не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;

– не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;

– не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягти власних корисних цілей;

– не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

30.04.2020
(дата)

М.М.М.
(підпис)

Пенченко І.О.
(ім'я, прізвище)